

# GOUDSCHE COURANT – ZATERDAG 20 Sept. 1924 – TWEEDE BLAD

## Uit Gouda's verleden

### II

#### Gouda door de boeren ingenomen

1672 – het rampjaar! ‘De regering radeloos, het volk radeloos, het land reddeloos!’ Van alle zijden besprongen, drongen de vijanden steeds dieper in de Nederlandsche gewesten door; Holland werd reeds bedreigd. Alles werd aangewend in ieder geval dit gewest voor de invallen van den overmachtigen vijand te vrijwaren en ten einde diens opdringen tegen te gaan werd inundatie der lage landen langs de oostgrens dezer provincie overwogen.

De resoluties der Staten van Holland en West-Friesland vermelden d.d. 8 april 1672 dat gecommiteerden ‘exactelijck’ zullen informeerden ‘of deze provincie door het inlaten van water op verscheyde laege plaetsen ofte andersints voor de vijanden niet accessibel gemaect, ende daer door de securiteyt van de goede Ingezetenen merckelijck bevordert zoude kunnen worden’. En reeds – de nood drong – den 13 April d.a.v. werd besloten deze gecommiteerden ‘bij serieuze aanschrijvinge gelast zullen worden ‘t omschreve werck ten alderspoedichsten bij der handt te nemen, ende haer in de executie van dien ten aldersuyttersten te bevlytigen’. Den 3en Juni wordt advies verzocht inzake het inlaten van water in het district van Rynland ‘om daer door alle invasie van vyanden daer omtrent te beletten’ en den 8sten dier maand wordt besloten ‘tot securiteyt van den Staet in ’t generael ende van de Provincie van Holland ende West-Vrieslandt in ’t particulier’ en teneinde te voorkomen dat ‘de vyandt (’t geen Godt genadelyck verhoede) aen de riviere van den IJssel of elders quame door te breken’ het water van den IJssel, met het ‘opensetten van de sluyse in ende omtrent de stadt Gouda ingelaten, ende over de Landen beoosten de Aer ende Drecht (andersints genaemt de Nieuwe Treckvaert) tot den Amstel, ende alsoo vervolgens tot aen het Ye geleidt sal worden’. Ter meerdere verzekering van de inundatie zou ten Oosten van Gouwsluis in den Rijn ‘een suffisante dam’ worden geslagen, teneinde te voorkomen dat het ingelaten water westwaarts werd afgevoerd, terwijl voorts, ‘in allerijl mede toegestopt ofte toegedamt zullen worden alle de wateringhen, slooten, tochten ofte canaelen, die bewesten de voorschreve Treck-vaert gelegen zijn’. Ter beveiliging van den Rijndam en de sluizen in den IJssel zouden versterkingen worden opgericht en tenslotte werden de meergenoemde gecommiteerden ‘ghelast ende gheauthoriseert, omme met onderling concert ende communicatie met de heeren van Amstelredam ende Goude het voorschreven geresolveerde ten spoedichste ende sonder eenich tijdsversuym te executeeren’.

Steeds wordt er bij de Gecommiteerden op aangedrongen toch vooral spoed te maken. Nu eens in verband met berichten uit het Hoofdkwartier dan weer ‘dewijl de noodt door imminente aanperssinghe van de vyanden hoe langher hoe meer presseert’. Den 13den Juni worden de steden ‘geauthoriseert van ’t water aen alle kanten te mogen inlaten’; den 15 Juni krijgen Burgemeesteren en Regeerders der Stad Gouda nog eens een afzonderlijke aanschrijving daartoe. In een schrijven van de Stadsregering aan Mr. Hieronimus van Beverningh, Raad en oud-Burgemeester der Stad, Gedeputeerde te Velde in het leger te Bodegraven wordt daarna op 20 Juni medegedeeld ‘dezen morgen hebben wij een begin gemaect van ’t inlaten vant water door onze sluysen, synde ’t water al vry opgeset geweest

door den westene wint ende twijfelen niet soo ras den dam in den Rhyn voltrocken sal zijn groote vrucht tot d'inundatie der landen zal worden vernomen.

Blijkbaar is dit niet met kracht voortgezet want dagelijks doen daarna de resoluties blijken van aanmaningen tot het betrachten van spoed, totdat 29 Juni gecommiteerden gezonden worden ter uitvoering van de desbetreffende bevelen.

Heftig was het verzet der boeren tegen deze inundatie. Van alle kanten komen de klachten en hier en daar komt het tot daadwerkelijk verzet. De gecommiteerden worden gemachtigd 'als noot synde oock daer toe te mogen gebruycken de stercke handt'.

De Goudsche Regeerders aarzelen nog steeds de bevelen der Staten-Generaal met kracht door te voeren totdat de Gedeputeerde der Staten te Velde, de hiervoren genoemde Mr. Hieronymus van Beverningh, zich op 12 Juli schriftelijk tot de vroedschap wendt betreffende het inlaten van water door de 'buytensluizen' in de Gouwe.

Naar aanleiding van dezen brief besluit de vroedschap 'te committeren de heeren Bailliu, de Lange, Burgemr. ende Groenendijck, out-burgemr., omme met den heere van Beverningh 't aboucheren ende voor te stellen de inconvenienten soo daer inne resideren met presentatie alles te willen contribueren tot 't inlaten van 't water soo veel de respectieve sluysen ende caden zullen connen verzwelgen, mits de stadt werde gededemageert van alle costen, soo van 't leggen van dammen als andersints die daer op zullen vallen ende zullen gemelte heeren commissarissen versoecken dat eenige Gedeputeerden van Rynlandt ende Schieland gelieven te comen nemen inspectie hoeverre gemelte sluysen zullen connen openen ende de landen voor inundatie gepreserveert'.

Den 13 Juli doen deze commissarissen rapport betreffende hunne zending en worden 'omme 't zelve ter executie te stellen' aangewezen de heeren Mr. Floris Cincq, Burgemeester, Groenendijck, oud-Burgemeester en Florens de Lange, Schepen, benevens de Fabrieksmeesters 1) 'met volcomen last omme soodanige verdere openinge te doen omtrent de valbrugge buyten potterspoort, leggen van dammen als andersints ende sooveel water inne te laeten als sullen oordelen bequamel: de Gouwe sal connen verzwelgen'.

Thans wordt dus met alle sluizen water ingelaten en wordt voortgang met de inundatie gemaakt.

Zooals gezegd, viel een en ander geenszins bij de bevolking van het platteland in goede aarde. Zij toch – wellicht niet zoo doordrongen van de bittere noodzakelijkheid van dezen maatregel – zagen hierdoor groote schade aan hunne eigendommen en bedrijven toegebracht. Zij wilden zich – hunne belangen naar hunne mening miskend ziende – zelve recht verschaffen. De geopende sluizen te Gouda waren het waardoor zee- en rivierwater binnendrong en hunne landerijen onderzette. Slechts sluiting van deze sluizen kon hun baat geven. Dit nu wilden zij bereiken en welgewapend vereenigden zij zich en trokken in goed orde naar de stad. Mr. Petrus Valkenier beschrijft dit in zijn "t Verwerd Europa" op pag 690 en 691; Wagenaar in zijn "Vaderlandsche Historie" in deel 14, pag. 79. Stelt eergenoemde schrijver dit gebeuren 'in 't laatst van de maande Junius, Wagenaar noemt als zoodanig den 29sten dier maand. Uit het stadsarchief bleek tot voor eenigen tijd niets omtrent dit optrekken van het landvolk naar Gouda. Bij het ordenen van het tot dusverre voor inventarisatie nog niet ter hand genomen bescheiden, kwam mij evenwel een bundeltje papieren in handen bevattende o.m. een 'verbaal van 't geene voorgevallen is omtrent het intrecken van eenige compagnien huysluyden van de dorpen Moordrecht, Zuyt- en Noord Waddinxveen,

Nieuwerkerck, Boscoop ende andere gehuchten die men niet zeekerlyck can expresseeren'. Dit verhaal nu bevat een als authentiek te beschouwen relaas wat destijds plaats greep en het wil mij meest gewenscht voorkomen dit in extenso hier te doen volgen.

'Den 16den July 1672 zijn gecompareert des namiddach ten twee uyren in Burgmrs. Camer eenige gecommiteerden uit de respective omleggende dorpen claegende over 't inlaeten van 't waeter, ende uit derselver naame begeerende dat de sluysen zoude werden toegeslooten ende geen waeter meer ingelaten, also de Gouwe so verre vol was, dat op sommige plaatsen d'caade overliep alsmede 't Moordsche Verlaet. Waer over met gemelte gecommitt. wijders geconferereert hebbende so verre met deselve hebben versproocken onse sluyse (daer van dien dach maer eene cleyne openinge was gedaen) soude sluyten ende geen waeter meer inlaeten ter tyt en wyle daer over met syn Hooghey, den heere Prince van Oranien soude syn gesproocken, gelyck oock alreeds een commissie voor de stad was gedescerneert omme 't morgen daeraenvolgende hooghemelter syne Hooghey daer over te begroeten ende is op 't selve moment de gemelte sluyse geheel geslooten geworden, waarmede de voorsz. Gecommitteerden niet goet contentement syn vertrocken.

De clocke omtrent ses uyren desselven namiddachs syn de opgesetenen van de voorm. Dorpen en gehuchten met formeele compagnien, vliegende vaendels ende slaende trommelen gewapent gecoomen met roere, verjaegers, vorcken, bijl, zaagen, etc. voor de dycxpoort, als wanneer de heeren magistraten buyten quamen haar vraagden wat sy begeerden en geseght so sy yets te zeggen hadden deur gedept. haare grieven zouden te kennen geven ende des niet tegenstaande de voorsz. poort niet alleen hebben geforceert maar met saagh en byl ende andere instrumenten in weerwil van de wacht met geweld open gebroocken ende voorts d'stad ingemarcheerd niettegenstaande d'heeren van de magistraat met behoorlycke civilityt aan deselve toonde de sluyse binne d'stad, als hier voeren is gemelt was geslooten, syn echter voort gemarcheerd tot voor aen 't stadhuys, alwaer den heere Baljuw, drie Burgms., eenige vroedschappen ende secrts. Van Groenendijck illico vergadert synde, hebben bij partyen van 6:12 ende meer menschen deselve gehoord, ende met alle bedenckelycke redenen die menschen getracht ter needer te stellenende in alles contentement te geeven ende deselve voorgeslaagen ymand uit den haaren wilden committeeren omme nevens de gedeptn. van deze stad des morgen te gaen bij syn hooghey omme denselven ordentelycken voor te stellen de grieven van 't inlaeten vant water die d'stad ende syluyden waren hebbende.

Waar mede niet anders conden bespeuren ofte waeren gemelte huysluyden gerust gesteld ende versochten deselve gelyckelycken wilden vant stadhuys naer huys gaen ende dan op morgen onse gedeput. ende die syluyden soude willen committeeren na syn Hooghey soudent gaen waarmede wij van gedachten waeren alles ten besten ingeschickt was; Edoch behalven 't selve na te coomen hebben gemelte huysluyden daeraen niet willen detereeren maar gecessereert in weerwil vande wacht ende met grootte insolentie op 't Stadhuys te blijven ende niet willen toelaeten dat eenige heeren naar huys soude gaen, maar genootsaeckt in derselve Camer te moeten blyven met dreygementen dat die geenen die soude trachten af te gaen te doorschieten ende hebben voorts 't stadhuys rond om beset gehadt, d'vensters van Burgmr. ende scheepen Camer met haar piecken toegeslooten ende voorts seer onbeschaamdelyck nu en dan in burgmrs. camer met troepen ingecoomen met haar geweer omme te sien ofte d'heeren daer noch waeren.

Des morgens de clocke 4 uren hebben d'heeren haar laten aenseggen datse drie heeren uit den haaren hadden gecommiteerd omme na syn Hoogheyt te gaen versoeckende dat die geen en die sy uit den haaren hadden gecommiteerd haar wel conden vergeselschappen. Waar op seyde dat sy al gecommiteerden aen syn hooghemelte hoogheyt hadden gezonden ende niemand van d'heeren soude laten afgaan voor en aeler deselve waeren terugge gecoomen ende dat al wederom met de voorige dreygementen.

Waer op gevolgd is dat eenige quaatwillige ende ongebonden menschen haar hebben versameld omtrent 't huys van den heer Gerard Cinq, alwaer geordonneerd was de compagnie Ruyters van den Ritmeester Winteroy omme alle foule te beletten, echter dezelve so aengegroeyt syn dat gemelte Ritm. niet machtich was 't voorsz. huys te defendeeren ter saecke verscheyde gewaapende boeren hen dreygden ingevalle een schoot quam af te branden sy alle op desselfts Ruyters soude afbranden, so dat die menschen eyntlijcken int'huys van gemelte heer Cinq syn doorgebroocken d'glaasen uitgesmeeten, deur en venster opgebracht ende opgebroocken ende alle de roerende ende onroerende goederen geplondert, gespolyeert, geroofft ende wechgedragen tot boek ende cleeren incluys, moete dit so al met goeden oogen aangezien worden by de gemelte vastgehouwe heeren die tot verscheyde maalen aan die huysluyden lieten versoecken oft mochte afgaan, onder beloften van wederom terugge te sullen coomen ende dat maer ordre mochten stellen d'Burgerije geen verder ongemack overquam. Edoch al te vergeefs, so dat de voorsz. heeren daer mogten blijven, alhoewel een oudschepen, Raadt ende Vroetschap hen selfter interponeerden omme daer so lange te blijven d'voorsz. Heeren terugge gecoomen syn. Onderwylen geraeckte d'Burgerije in wapenen ende afgesonden hebbende een expresse aen de heere van Beverningh, omme syn hoogheyt te versoecken d'stad te willen assisteeren met syne hulpe ende goede raadt. Heeft gemelten heer van Beverningh syn Hoogheyt in den Haagh synde, afgesonden een Trompetter van syn Hoogheyt met een acte waer inne gelast wiert alle huysluyden op indignatie van syn meergemelte Hoogheyt ter alderspoedichste uit de stad te trecken welke acte onder 't geclanck van 't trompet afgekondicht synde, syn d'huysluyden niet alleen van 't stadhuys afgegaan, maar stondelyck uit d'stad getoogen'.

Dit verhaal, hetwelk zoowel in data als feiten afwijkt van de tot dusverre bekende bijzonderheden bij voornoemde geschiedschrijvers vermeld, is m.i. een belangrijke aanwinst voor onze stadsgeschiedenis.

Ingesloten was hierbij in originali de publicatie, waarbij namens den Stadhouder door Van Beverningh den boeren gelast werd naar hunne haardsteden terug te keeren.

Hiermede keerde dus de rust in de stad terug. Vrees voor een nieuwen overval der verbolgen huysluyden bleef evenwel bestaan, want op 17 Juli verzoeken Burgemeesteren en Regeerders aan Guillaume d'Hornis, Grave van Hornis, resideerende te Goejanverwellesluis 'vier compagnien Ruyters tot voorcominge van alle verdere souleren'. Men vreesde dat de boeren nog wel eens zouden kunnen terugkomen in verband met het feit dat eenige belhamels in hechtenis waren genomen. Deze vrees blijkt ook uit een schrijven van Jacob van der Togt, Gedeputeerde der stad ter Statenvergadering d.d. 17 Juli 1672.

In verband met de gepleegde feiten, zoowel het openbreken der stadspoort door de boeren als het plunderen van het huis van den burgemeester Cinq, hadden verscheidene verhooren plaats 2). De tijden waren er evenwel niet naar met kracht tegen deze ongeregheden op te

treden. Belangrijker gebeurtenissen namen aller denken en doen in beslag en wellicht eischten ook andere, meer tactische, redenen dat niet te ver in het gebeurde werd gevroet.

Men bepaalde zich in hoofdzaak tot het nemen van een besluit dat men een keur zoude maken als ‘totte meeste securityt van de burgerije zoude mogen dienen’ (Vroetschapsvergadering d.d. 17 Juli 1672).

De resoluties van de Staten van Holland en West-Friesland d.d. 20 Juli 1672 bevatten een besluit den Stadhouder te verzoeken de gerechten van de steden Dordrecht, Haarlem en Gouda ‘bij een serieuze missive aen te manen ende op ’t efficalieuste te recomanderen dat ’t selve sonder eenigh uytstel vigoureuze justitie willen administreren ende exemplarlyck doen straffen degene die aan de plunderingen van huysen inde voorschreven steeden, respectie voorgevallen, schuldich souden mogen werden bevonden’. Blijkbaar hebben ook in de twee eerstgenoemde steden zich onordelijkheden voorgedaan. De Stadhouder heeft blijkens een aantekening in dezelfde resoluties dd. 23 Juli 1672 hiervoor niet veel gevoeld en men verneemt dan ook hieromtrent niets meer totdat bij plakkaat van de Staten van Holland en West-Friesland ‘tegens murmuratiën en dissidentiën etc. ende amnestie’ dd. 27 September 1672 wordt bepaald dat ‘alles ’t gunt tersaecke van de voorsz. dis-ordres en confusiën tot noch toe gepasseert en voorgevallen, van wat natuyre ende qualiteit, ende by wie oock begaen soude moghen wesen, sal syn ende blyven vergeten ende vergheven, zooals wy uyt onse rechte wetenschap ende souveraine macht alle hetselve aboleeren, teniet doen ende vergheven bij desen’.

Strengere bepalingen bevat dit plakkaat verder tegen eventueele herhaling van onregelmatigheden.

Hiermede was ook het op 16 Juli 1672 te Gouda voorgevallene afgedaan.

GOUDA, 31 Augustus 1924.

P(ot, G.J.J.)